

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Засновано у 2001 р.

Випуск 1

**АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ:
ПРОБЛЕМИ І ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ
В УМОВАХ УКРАЇНИ**

Київ 2001

Редакційна колегія

Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — головний редактор
Дробноход М. І., д-р геол.-мінерал. наук, проф. — заступник головного редактора
Бовтрук А. П., канд. іст. наук, проф. — заступник головного редактора
Марусєва О. А. — відповідальний секретар

Економічні науки

Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф., Федоренко В. Г.,
д-р екон. наук, проф., Титова Н. А., д-р екон. наук,
проф., Куценко В. І., д-р екон. наук, проф., Осокі-
на В. В., канд. екон. наук, проф., Онищенко В. П.,
д-р екон. наук, проф.

Психологічні науки

Максименко С. Д., д-р психол. наук, проф.,
акад. АПН, Бал Г. А., д-р психол. наук, проф., Лож-
кін Г. В., д-р психол. наук, проф., Коломінський Н. Л.,
канд. психол. наук, проф., Чуприков А. П., д-р мед.
наук, проф., Бураччук Л. Ф., д-р психол. наук, проф.,
чл.-кор. АПН

Соціологічні науки

Судаков В. І., д-р соціол. наук, проф., Ручка А. О.,
д-р філос. наук, проф., Шкляр Л. Є., д-р політ. наук,
проф., Пилипенко В. Є., д-р соціол. наук, проф., Тан-
ченко В. В., д-р філос. наук, проф.

Політичні науки

Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф., Бебик В. М.,
д-р політ. наук, проф., Горбатенко В. П., д-р політ.
наук, проф., Храмов В. О., д-р політ. наук, проф.,
Шуба О. В., д-р політ. наук, проф.

Юридичні науки

Мироненко Н. М., д-р юрид. наук, проф., Марчук В. М.,
д-р юрид. наук, проф., Скрипнюк О. В., д-р юрид.
наук, проф., Калюжний Р. А., д-р юрид. наук, проф.,
Бабкін В. Д., д-р юрид. наук, проф.

Менеджмент

Федулова Л. І., д-р екон. наук, проф., Гаєвський Б. А.,
д-р філос. наук, проф., Дахно І. І., д-р екон. наук,
проф., Дмитренко Г. А., д-р екон. наук, проф., Воро-
тіна Л. І., д-р екон. наук, проф.

Рекомендовано Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 3 від 27.03.01)

М43 **Наукові праці МАУП** / Редкол.: М. Ф. Головатий (голов. ред.) та ін. — К.: МАУП, 2001.
ISBN 966-608-120-2

Рекомендовано Вченою радою Ради по вивченню продуктивних сил України НАН України
(протокол № 12 від 28.12.2000)

Рецензенти: Б. М. Данилишин, д-р екон. наук, проф., М. А. Дудченко, д-р екон. наук, проф.,
В. Г. Федоренко, д-р екон. наук, проф.

Вип. 1: Антикризове управління підприємством: проблеми і шляхи їх розв'язання в умовах
України / За ред. В. С. Найдюнова. — 296 с.

ISBN 966-608-121-0

У збірнику, який Міжрегіональна Академія управління персоналом підготувала разом з
Радою по вивченню продуктивних сил України НАН України, розкладаються актуальні пи-
тання антикризового управління підприємством у сучасних умовах, аналізуються існуючі
проблеми і обґрунтовуються пропозиції щодо шляхів подолання економічної кризи.
Для науковців, викладачів, державних службовців, підприємців, хто цікавиться про-
блемами антикризового управління.

ББК 65.9(4УКР)29-2

ISBN 966-608-120-2

ISBN 966-608-121-0

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2001

ЗМІСТ

Вступ	7	Бакушевич І., Мартинюк В. Чинники впливу організаційних форм господарювання на рівень економічної безпеки регіону й держави	46
Розділ 1 МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ	8	Степанов Д. В. Інвестиції як механізм виходу з кризи в Україні	49
Найденев В. С., Махмудов А. Г. Нужна новая концепция налоговой системы	8	Чукаєва І. К. Проблеми законодавчого забезпечення інвестиційної діяльності в паливно-енергетичному комплексі України в умовах ринкової економіки	52
Герасимчук М. С. Макроекономічна ситуація в Україні: перші ознаки виходу з кризи	12	Шемігон О. І. Роль районних і обласних управлінь агропромислового комплексу на час реформування аграрного сектора економіки	55
Биковець В. М. Громадські об'єднання підприємців у системі антикризового управління в Україні	15	Черниш О. В. Антикризові заходи в системі державної підтримки малого бізнесу	57
Мунтіян В. І. Міцні позиції вітчизняного товаровиробника — основа сильної держави	19	Кузьменко В. П. Макроекономічна антикризова політика та шляхи її впровадження в Україні	60
Скудар Г. М. Проблеми конкурентоспроможності машинобудівних підприємств	22	Недин І. В., Рыжов В. В., Частоколенко І. П., Чередниченко А. С. Антикризисные решения в электроэнергетике: содержание и взаимосвязь	64
Воротіна Л. І. Управління корпоративним сектором в умовах трансформаційної економіки в Україні	27	Розділ 2 АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ЯК СКЛADOVA СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	72
Май Н., Васильчук П. А. Причины и последствия финансовых кризисов в условиях глобализации	30	Чернявський А. Д. Стратегічні напрями антикризового управління в Україні	72
Черепніна О. І. Необхідність інституціональних змін в умовах перехідної економіки України	35	Чувардинський О. Г. Стратегічне планування — основа передкризового управління у капітальному будівництві	74
Бабич Р. Б. Регіональний аспект антикризового управління раціональним природокористуванням	38		
Прямкова Я. О. Анализ нормативно-правовой базы корпоративного управления в Украине	41		

ІНВЕСТИЦІЇ ЯК МЕХАНІЗМ ВИХОДУ З КРИЗИ В УКРАЇНІ

Наукові праці МАУП, 2001, вип. I, с. 49–51

Проблеми інвестування економіки завжди перебувають в центрі уваги економічної науки, бо інвестиції визначають процес економічного зростання в цілому. Вони є найважливішим засобом забезпечення умов виходу з економічної кризи, структурних зрушень у народному господарстві, забезпечення технічного прогресу, підвищення якісних показників господарської діяльності на мікро- та макрорівнях.

Економічна криза, що триває в Україні з кінця 80-х років XX ст., спричинена багатьма довго- і короткостроковими факторами, що зумовлюють її поглиблення. Але серед них є такий, що періодично може бути притаманний економікам різних країн усіх економічних систем. Він пов'язаний зі станом інвестиційного процесу в економіці країни, який в остаточному підсумку визначає можливість економічного розвитку та структуру економіки.

Вихід України з кризи потребує розробки й реалізації ефективної державної інвестиційної політики. Її необхідність зумовлена насамперед тим, що інвестиції та пов'язані з ними структурні зрушення в економіці відіграють провідну роль у формуванні макроекономічних пропорцій. Інвестиційна діяльність — це стрижень усього процесу розширеного відтворення. Від неї залежить, чи вдасться ліквідувати диспропорції в розвитку народного господарства.

Регулювати інвестиційну діяльність дуже складно, тому що вона охоплює різні галузі економічного життя — сферу науково-технічного прогресу, державне управління економікою, фінансово-банківську діяльність, комерційні наміри підприємств, ціноутворення тощо.

Нині відбувається зниження інвестиційної активності в усіх джерелах інвестування [3, с. 20]. Причина цього полягає в тому, що зменшується прибутковість підприємств, немає належного виробничого розвитку, потребує поліпшення вико-

ристання амортизаційних відрахувань. Крім того, фізична й моральна застарілість виробничих фондів становить близько 60–70 % [3, с. 21]. Така зношеність фондів загрожує різноманітними аваріями й катастрофами з людськими жертвами та припиненням господарської діяльності. Крім того, у сфері державних фінансів очікується скорочення державних інвестицій в економіку України. Тому необхідно розраховувати на власні джерела інвестування. За таких умов довгострокові кредитні ресурси банківської системи України мають стати підтримкою виробництва. Активізація інвестиційного процесу — один з найефективніших механізмів соціально-економічних перетворень.

У процесі складання інвестиційного плану дуже важливо правильно оцінити та проаналізувати можливі ризики, виявити напрямки їх уникнення та страхування. Визначаючи той або інший вид ризику, необхідно оцінити його розмір і вплив на загальні результати. Залежно від рівня ризику потрібно передбачати заходи щодо його страхування. Тому страхування слід розглядати як важливий чинник розвитку інвестиційної діяльності в Україні, значення якого зумовлюють такі складові:

1) страхування інвестиційних ризиків (затримки початку реалізації інвестиційного проекту, невчасного його завершення, значного перевищення вартості порівняно з проектно-кошторисною документацією, ризику недосягнення в установлені терміни проектної потужності, зниження запланованого рівня чистого прибутку тощо);

2) можливість страхувачів інвестувати зібраними коштами (страхові премії) в розвиток економіки;

3) постійне зростання прибутку в страховій справі.

Проте страхування наражається на численні перешкоди. Страхувати інвестиційні ризики страхувачам нині немає рації, тому що рівень інфляції дуже високий, і серед них дуже мало фахівців, які

взялися б оцінити інвестиційний бізнес-план і визначили доцільність страхування. Крім цього, непевності додають не завжди доцільні дії уряду, змінення податкових законів тощо.

Тому страхування слід розглядати як складову інвестиційного процесу, що стосується нагромадження засобів, необхідних для сплати страхових відшкодувань. Страхова діяльність визначається в Україні як виняткова й регламентується Законом України "Про страхування" від 7 березня 1996 р. № 86/96-ВР, в якому зазначено, що предметом безпосередньої діяльності страхувача можуть бути лише страхування, перестрахування та діяльність, пов'язана з розміщенням страхових резервів і управління ними (тобто інвестиційна). Відповідно до цього Закону статутні фонди, сплачені страхувачами, мають бути не менше 100 тис. євро за валютним обмінним курсом. При цьому грошова частка в сплаченому статутному фонді має становити не менше ніж 60 % [1]. Проаналізуємо інформацію про сплачені страхувачами статутні фонди в 1995–1999 рр. (таблиця). Їх обсяг невпинно зростає. Ці кошти знаходяться на поточних рахунках, і є можливість інвестувати їх у високоліквідні проекти. Формування страхових резервів жорстко регламентується [1].

Важливим показником господарської діяльності підприємств є прибутки. На жаль, у цілому в країні та у великій кількості галузей вони зменшуються. Так у 1995 р. прибутки в усіх галузях становили 18806 млн грн, у 1996 р. — 14418, у 1998 р. — 3419 млн грн [6, с. 70]. На цьому фоні страхування є привабливий інвестор, бо його прибутки постійно збільшуються, тобто відбувається розвиток цього сегмента ринку. І хоча прибутки в страхуванні невеликі порівняно з ВВП, проте недооцінювати його як інвестора не можна.

У країнах із розвиненою ринковою економікою страхувачі більшу частину прибутку одержують від інвестиційної, а не від страхової діяльності. Головним для них є збільшення кількості страху-

вальників і використання зібраної страхової премії для інвестиційної діяльності [1, с. 32].

Кошти на рахунках страхувачів, які можна було б інвестувати, достатньо великі, але для цього законодавство має бути гнучкішим, а ринок цінних паперів — більш ліквідним.

Актуальним нині є поглиблене дослідження ринкових форм і механізмів інвестиційної діяльності на мікро- та макrorівнях. Необхідно обґрунтувати критерії ефективності інвестиційних витрат, взаємозв'язок і взаємозумовленість капітальних вкладень і структурних зрушень в економіці, а також визначити пріоритети в галузевій структурі інвестицій і всередині основних народногосподарських сфер: основного виробництва (власне виробництва), виробничої та соціальної інфраструктур. Не менше значення має також дослідження джерел і засобів формування інвестиційних ресурсів у сучасних умовах перехідної економіки в Україні.

Сучасна економічна ситуація в Україні значно ускладнює інвестиційну діяльність. Треба розробити адекватний ринковим відносинам інвестиційний механізм, що органічно поєднував би форми приватного й державного інвестування, оптимізувати взаємозв'язки різноманітних суб'єктів інвестиційної діяльності, розробити відповідну законодавчо-нормативну базу, і вжити інші заходи, що регламентують інвестиційний процес як на рівні окремої фірми, компанії чи галузі, так і на рівні національної економіки в цілому.

Реальні інвестиції являють собою вкладення капіталу в якусь галузь економіки чи підприємство, у результаті чого утворюється новий капітал або відбувається збільшення наявного. Потрібно активізувати розробку й застосування новітніх технологій, насамперед у сферах, визначених як загальнодержавні пріоритети (енергетиці, науці, освіті, охороні здоров'я).

У період переходу до ринкової економіки суб'єктами інвестиційної діяльності можуть бути

Показники діяльності страхових організацій в Україні [4, с. 2; 5, с. 2]

тис. грн.

Показник	Роки				
	1995	1996	1997	1998	1999
Страхові премії	244360	317811	408401	789741	164126
Обсяг сплачених статутних фондів на 01.01	22573	64210	18656	150595	27872
Сформовані страхові резерви на 01.01	65216	92681	59838	447692	573041
Балансовий прибуток	25000	42380	94880	179812	234034

державні, кооперативні, акціонерні та інші установи, а також приватні особи, причому всі вони мають однакові права й соціальні гарантії. Таку їх розмаїтість неможливо регулювати адміністративними методами, тому потрібно швидко розробити та запровадити такий механізм інвестування, який зробив би цей процес ефективним.

Більшість інвестицій цілком сконцентровані на одержанні прибутку, тому критерієм інвестиційної переваги певної галузі, підгалузі, підприємства може бути прибутковість. Вона визначає пріоритетність інвестицій. Інвестиції з недержавних джерел спрямовуються насамперед у високорентабельні галузі зі швидкою оборотністю капіталу.

Фінансова інфраструктура ринку забезпечує акумуляцію нагромаджень і перетворює їх в ефективні інвестиції, що дуже актуально для України. Інвесторами можуть бути банки, різноманітні фонди, холдингові та страхові компанії тощо. Саме за допомогою цієї системи заощадження населення трансформуються в інвестиції.

Перехід до ринкових відносин в інвестиційній сфері спричинює ризикований характер інвестувань у будь-яку галузь економіки. Здійснення підприємництва в будь-якій формі пов'язане з ризиком — небезпекою потенційної втрати ресурсів або недоодержання прибутку порівняно з прогнозованим. В інвестиційній діяльності проблема ризику дуже гостра.

Крім того, добре відомо, що в умовах ринкової економіки одними з найвагоміших інвестиційних ресурсів є особисті заощадження громадян. Тому в Україні необхідно створити цивілізований ринок капіталу. Нині цей процес тільки розгортається.

Можна виокремити три основні функції інвестицій в економічній системі: а) забезпечення зростання основного капіталу; б) здійснення прогресивних структурних економічних зрушень; в) реалізацію новітніх досягнень науково-технічного прогресу й підвищення на цій основі ефективності виробництва.

Інвестиційна діяльність визначається ефективністю використання інвестиційних ресурсів.

Для подолання економічної кризи необхідно змінити пріоритети інвестування, оптимізувати структуру економіки країни, зменшивши частку галузей важкої та воєнної промисловості. Необхідно підняти значення наукомістких галузей з екологічно чистими технологіями, легкої та харчової промисловості, переробних галузей, сільського господарства, сфери послуг.

Важливо також налагодити ефективний механізм інвестування науково-технічного прогресу, щоб не допустити відставання країни від світового рівня.

Для здійснення структурних перетворень потрібна фінансова підтримка у першу чергу життєздатних виробничих структур, підприємств і організацій, що вже адаптувалися до нових реалій економічного життя. Основною метою структурної перебудови народногосподарського комплексу України має бути адаптація його виробничих структур до умов економічної самостійності та ринкових механізмів, а також поступова інтеграція у світовий ринок.

Література

1. *Базилевич В. Д., Базилевич К. С.* Страхова справа. — К.: Знання, 1997. — 216 с.
2. *Геєць В. М.* Взаємозв'язок макроекономічних процесів та інвестиційної діяльності при забезпеченні переходу до економічного зростання в Україні // Проблеми інвестиційного менеджмента в Україні: Сб. науч. тр. Приложение к науч. журн. "Персонал". — 2000. — № 2(7). — С. 16–19.
3. *Лукінов І. І.* Інвестиційна діяльність у забезпеченні стабільного розвитку // Проблеми інвестиційного менеджмента в Україні: Сб. науч. тр. Приложение к науч. журн. "Персонал". — 2000. — № 2(7). — С. 20–26.
4. *Основні показники страхової діяльності у 1999 році // Україна-Business.* — 2000. — № 14. — С. 2–3.
5. *Про стан і тенденції страхового ринку України у 1998 році // Україна-Business.* — 1999. — № 17. — С. 2–3.
6. *Статистичний щорічник України за 1998 рік / За ред. О. Г. Осауленка.* — К.: Техніка, 1999. — 576 с.
7. *Степанов Д. В.* Державне регулювання економіки і правові аспекти формування ринкових відносин суспільства // Пути реформирования экономики Украины на современном этапе: Сб. науч. тр. Приложение к науч. журн. "Персонал". — 2000. — № 4(9). — С. 195–196.
8. *Степанов Д. В.* Страховий ринок України: 1995–1998 рр. // Фінансові послуги. — 2000. — № 1–2. — С. 17–19.
9. *Федоренко В. Г.* Інвестиційний менеджмент: Навч. посіб. — К.: МАУП, 1999. — 184 с.
10. *Чумаченко М. Г.* Проблеми інвестиційного забезпечення програм економічного розвитку України // Проблеми інвестиційного менеджмента в Україні: Сб. науч. тр. Приложение к науч. журн. "Персонал". — 2000. — № 2(7). — С. 42–47.